

دَعْلَم اُصُولِ حَدِيثِ اَهْم اُصُولِ وَضَوَابِطِ پِه شَعْرُونُو كِنْبِي

تيسير الاصول

(منظوم)

Ketabton.com

تصنيف

مولانا احمد علي مرداني

بيروتی رونی خورہ بانہہ مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دَ حَدِیْثُو دَاھمُ أُصُوْلُو بِيَانِ پِه شَعْرُوْنُو كُنْبِي

گلدسته دُأصولِ حديث

پښتو منظوم

تصنيف

مولانا احمد علي مرداني

فاضل جامعة العلوم الاسلاميه

علامه محمد يوسف بنوري تالان كراچي

ناشر: اسلامي ادبي ٽولنه مردان

اشاعت اول: دسمبر 2011ء اشاعت دوم: دسمبر 2023ء

تقریظ

له طرفه د استاد العلماء والشعراء حضرت مولانا

محمد ابراهيم فاني (نور الله مرقدہ)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده والسلام على من لا نبي بعده . اما بعد ! چي ڄنگه د قرآن کریم د تفسیر د پاره دا خبره ضروري ده . چي مفسر به د علم اصول تفسیر نه خبر وي . چي هغي ته علوم القرآن وئيلے شی . چي بغیر د دغي علم د زده کرے نه د قرآن کریم تفسیر کول صحیح نه هی . دغه شان د احادیثو د رسول الله ﷺ د پاره هم علماء کرامو څه اصول ، ضوابط او قواعد وضع کړي هی . چي د هغي د زده کرے او د پیرندگلو نه بغیر د علم حدیث تعلیم او تعلم گران دے . دغه علم ته علم اصول حدیث یا علم مصطلح الحدیث وئيلے شی . په دې موضوع ډیر کتابونه په مختلفو ژبو کښي راغلي هی او دغه سلسله لاجاری ده . محترم مولانا احمد علی مرداني صیب د طالب علمانو د اسانتیا د پاره د دغه علم خلاصه د اشعارو په شکل کښي مرتب کړے ده . او په ډیر خونديرو انداز ئي هغه تمامي اهمي ضابطے او قاعدے وړاندی کړي هی . امید دے چي شائقین د دغه فن به ترینه ډیره فائده حاصله کړي .

محمد ابراهيم فاني

خادم العلم والطلبه بجامعة دارالعلوم حقانيه اكوره ختک

۵ محرم الحرام ۱۴۲۳ هـ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د کتاب متعلق یو خو خبرے

دقرآن کریم نه پس په شریعت مطهره کښې مرتبه در رسول الله ﷺ د احادیثو ده . ددغې دزده کړې دپاره محدثینو څه اُصول وضع کړي دي چي ورته د احادیثو اُصول (یعنی اُصول حدیث یا علم مصطلح الحدیث) وئیلے شی . په علم حدیث کښې مهارت پیدا کولو دپاره د دغې اُصولو زده کړه انتهائی ضروري ده . بلکه په احادیثو کښې مهارت او کمال حاصلولو دپاره دا اُصول د بُنیاد حیثیت لري . ما په دې مختصره رساله کښې په منظوم شکل کښې د احادیثو څه اُصول راجمع کړي دي . د الله کریم د ذات نه اُمید ساتم چي انشاء الله د مُبتدینو د احادیثو دپاره پیر مفید وی . په آخر کښې د الله تعالی نه دُعا گویم چي دا رساله د اُمت مسلمه دپاره د نفع ذریعه او گرځوی . اوزما اوزما د موریلار ، اُستادانو ، ملگرو دپاره ئې په آخر کښې د نجات سبب او ذریعه او گرځوی .

احمد علی مرداني

خوره بانډه یونیورسټی روډ مردان

0312-9818511/0321-9818511

دسمبر 2011ء

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

صفحہ	عنوان	شعیر
6	تمہید	1
8	د علم اصول حدیث تعریف	2
8	موضوع	3
8	غرض و غایت	4
8	د حدیث تعریف	5
9	د حدیث و قسمونہ	6
9	حدیث متواتر	7
9	خبر واحد	8
10	حدیث مشہور	9
10	حدیث عزیز، غریب	10
10	حدیث مرفوع	11
10	مقطوع، موقوف	12
11	صحیح لذاتہ	13
12	حسن لذاتہ	14
12	غریب	15
12	صحیح لغيرہ	16
12	حسن لغيرہ	17
13	موضوع، شاذ	18
13	متروک، محفوظ	19
14	منکر، معروف	20
14	مُعلل، مضطرب	21
15	مَقْلُوب، مُصَحَّف	22

15	مُرج	23
16	مُتصل ، مُسند	24
16	منقطع ، معلق	25
17	مُعَضَّل ، مُرْسَل	26
17	مُدلس	27
17	مُعْتَمَد ، مُسَلَّل	28
18	د جامع تعریف	29
19	سنن ، مسند	30
20	معجم ، جزء	31
21	مفرد ، غریب ، مستخرج	32
22	مستدرک	33
22	مقبول غیر مقبول اخیر	34
26	د صحاح ستہ بیان	35
26	د صحاح ستہ مراتب	36
27	مذاهب	37
28	تقسیم د جرح و تعدیل	38
28	د قبولیت اسباب	39
28	او عدم قبولیت اسباب	40
29	د قبولیت د پارہ شرطونہ	41
30	متعننت محدثین	42
30	متشدد محدثین	43
31	متعصب محدثین	44
31	د تعارض صورتونہ	45
32	خاتمہ	46

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على
رسوله محمد وآله واصحابه اجمعين . اما بعد !
وما اتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا .

تہید

ابتدا شروع کروں گا کہ وہ نوم
چھی ہرچاتہ دہغہ ذات دے معلوم
ناخبر نہ دے ، خبر دے پہ تہول حال
بہ خبر دے پہ ماضی او استقبال
د دنیا دہرت عرف دے مستحق
پہ ہرخوا دہرت عرف دے مستحق
رالیہ پلے ئی دنیا تہ انبیاء دی
بعضی بعضو نہ گر خولے رب اعلیٰ دی
سلسلہ داشوروشوے د آدم نہ
تپوس او کرہ پہ دنیا ہر محترم نہ
انتہائی پہ احمد او محمد ﷺ دہ
نور زنا پہ دی دنیا دنیک او بدہ
مقتدا د صالحانو محمد ﷺ دے
رہنما د عالمانو محمد ﷺ دے
تہول وجود د محمد زنا زنا دہ
کہ عمل د محمد ﷺ دے کہ وینا دہ

ہغہ ذات بانڈی درود زما سلام شہ
 دا سلام پہ ہغہ ذات بانڈی مُدام شہ
 مقتدا ز مونہ دیو لو صحابہ دی
 دوی روان دم صطفیٰ ﷺ پہ لار کوخہ دی
 ہریو ستورے د جہان رنارنار دے
 ہریو ستورے د آسمان رنارنار دے
 قدردان یمہ تل آل دم محمد ﷺ
 ورسرہ دے ہر جمال دم محمد ﷺ
 ہریو نور د دوی سرہ د شریعت دے
 ہریو دوی نہ حق آفتاب د ہدایت دے
 رنارگانے دل تہ کنبی پہ ہر قدم دی
 دوی شاہان تہول د عرب او د عجم دی
 خوک چہی دوی پسے روان دی نو کامیاب دی
 لکہ نور سرہ ملگری د آفتاب دی
 ہریو قول د پیغمبر ﷺ دل تہ کنبی شتہ دے
 نور رنارنار د ہریو در دل تہ کنبی شتہ دے
 ہغہ خلق چہی پہ دوی پسے روان دی
 احمد وائی پہ ہر خائے کنبی قدردان دی
 کہ اقوال دم محمد ﷺ دی نو حدیث دے
 کہ احوال دم محمد ﷺ دی نو حدیث دے

د علم اُصولِ حدیث تعریف

د اُصولِ حدیث دغہ دے جمال
 خیر بدل دی د حدیث و پو پہ تہول حال
 خومرہ دلتہ چہی اخبار د محمد ﷺ دی
 خیر بدل پہ ہر گفتار د محمد ﷺ دی
 داد علم اُصولِ حدیث تعریف دے
 بہترین پہ کنبی د ہر یوشعر ردیف دے

د علم اُصولِ حدیث موضوع

پہ حدیث ئی انتہادہ ہم شروع دہ
 داد علم اُصولِ حدیث موضوع دہ
 دا حدیث دے پہ اثر باندی یادیری
 لکہ خنگ چہی پہ خبر باندی یادیری

د علم اُصولِ حدیث غرض و غایت

ہر مقبول راتہ واضحہ پہ دنیا کری
 حق حدیث د محمد ﷺ چہی راجدا کری
 داد علم اُصولِ حدیث مقصد دے
 دغہ کار ددغی علم دلتہ حد دے

د حدیث تعریف

ہر گفتار د محمد یا ہر یو کار
 خاموشی د محمد خیر الابرار ﷺ

ورتہ وائسی د حدیث سرہ خبر
 کلہ کلہ ورتہ وائسی ہم اثر
 چي اقوال د صحابہؓ، او تابعین وی
 یا کارونہ، خاموشی ئی پہ یقین وی
 پہ اثر باندي یادی پری در پہ در
 کلہ کلہ ورتہ وائسی ہم خبر
 د حدیثونو قسمونہ

پہ دوہ (2) قسمہ ہر حدیث د محمد ﷺ دے
 دایاد شوے د دنیا پہ ہر سرحد دے
 یاد دے یو (1) متواتر پہ ہر کتاب کئی
 بل خبر واحد ہیرنہ کرے پہ یو باب کئی
 دغی دوہ (2) قسمہ کئی بند دے ہر حدیث
 عالی شانہ قدر مند دے ہر حدیث
 د متواتر حدیث تعریف

پہ تعداد سرہ ڍیر زیات کئے ناقلان وی
 دا ہر وخت کئی د دنیا پہ ہر دوران وی
 چي ئی جمع پہ دروغو وی بنہ گرانہ
 دا حدیث متواتر دے مسلمانہ!
 د خبر واحد تعریف

کئے تعداد د ناقلانو چرتہ کم وی

دا خیرِ واحد لیکن لے بہ قلم وی

د خیرِ واحد اولنی تقسیم

پہ درے قسمہ ہر حدیث د پیغمبر ﷺ دے

یو (1) مشہور دے بل (2) عزیز (3) غریب خیر دے

در اویان و د تعداد کئے اعتبار وی

دا تقسیم بہ ترینہ جور دلتہ پہ دار وی

تعریف د حدیث مشہور، عزیز، غریب

چہی د درو نہ زیات راویان وی د خیر

ورتہ وائی مشہور ہر یو بشر

پہ تعداد سرہ کئے دوہ چرتہ راویان وی

نوم عزیز بہ د حدیث دلتہ بیان وی

کئے ناقل وی د حدیث و یو بشر

پہ غریب سرہ یاد شوے دا خیر

د خیرِ واحد دویم تقسیم

ہر خیر د مُنتہیٰ پہ اعتبار

دری قسمونہ لری ہر خائے پہ ہر دار

یو (1) مرفوع دے بل (2) موقوف د دے جہان

دریم (3) مقطوع دے ہر طرف تہ بنئے عیان

د حدیث مرفوع، موقوف، مقطوع تعریف

پہ مرفوع کسبی وی گفتار د محمد ﷺ

خاموشی او خٔه وی کار دمحمد ﷺ
 په موقوف کنی وی بیان د صحابی
 خاموشی کار دغه شان د صحابی
 په مقطوع کنی وی وینا د تابعی
 خاموشی فعل ادا د تابعی

د خیر واحد دریم تقسیم

اعتبار چي د صفاتو وی خیر کنی
 شپارس (16) قسمه دی راغلی په هر در کنی
 تل (1) صحیح د ذات سره کره، بل (2) حسن
 (3)، (4) د دوی سره شریک کره په بدن
 هر (5) موضوع، (6) متروک سره کره، هم (7) منکر
 شاذ سره هر محفوظ په هر یو در
 د (10) مقلوب سره (11) مدرج یو خائے تحریر کره
 مُصَحَّف او (13) مُعَلَّل له جوړ تصویر کره
 (14) مضطرب پسے (15) معروف دلته شامل کره
 هر (16) ضعیف لره پیدا دلته عادل کره
 دغه شپارس دی قسمونه د خیر
 هر طالب داراتلے شی په نظر
 د حدیث صحیح لذاته تعریف

(1) چي راویان ئی د جهان وی عادلان

حافظه ئي وي كامله د جهان
متصل ورسره هم راشي سند
معلل او شاذ نه بچ کړي چي خپل قد
دا صحيح لذاته ده د جهان
داسي وائي د حديثو عالمان
د حديث حسن لذاته تعريف

حافظه که چرته که د انسان وي
نور شرطونه د صحيح پکښي عيان وي
ورته وائي هر بشر حسن په ذات
ورته وائي په هر در حسن په ذات
حديث ضعيف

که شرطونه د صحيح نه شي تمام
د حسن نه لاندلې راشي په مقام
په ضعيف سره يادېږي دا خبر
کله گورم احاديث چي په نظر
صحيح لغيره

د حسن لذاته چي ډير اسناد وي
په صحيح لغيره سره به يادوي
حسن لغيره

د ضعيف خبر چي ډير شي سندونه

د حسن لغيره راځي وختونه

موضوع

چي راوي ئي د دروغ لري اثر
د هر چا ورتنه دنيا کښي وي نظر
علماء وي په دروغ باندې نيولې
په حديث کښي دروغ وائي غلې غلې
دا حديث دې په موضوع سره ياد شوې
په دې نوم سره دا کور دې آباد شوې

شاذ

چي ثقه ذريات ثقه مخالفت کړي
شاذ به ځان سره دنيا کښي روايت کړي

متروک

که راوي دلته کښي ياد په دروغ ژن وي
په متروک سره به ياد په هر وطن وي
مخالف وي دُأصولو چي د دين
روايت له قواعد شته بهترين
ورسره ساتي چي دلته څوک عناد
په متروک سره به هر ځاي کښي وي ياد

محفوظ

چي د شاذ مقابلې کښي روايت شي

په محفوظ سره به یاد په حقیقت شی
مُنکر

چي ضعیف دثقه کړی مخالفت
په مُنکر سره یاد کړی روایت
معروف

چي منکر ته مقابل شی په دنیا کښي
په معروف باندې به یاد شی په وینا کښي
مُعَلل

په خبر کښي کۀ راغله څه علت وی
نقصان ده هغه حدیث له په صحت وی
مُعَلل سره یاد کړی کور په کور
ورسره شته د حدیث قسمونه نور
مُضطرب

کۀ په متن او سند کښي اختلاف وی
گران په تاباندې د دغې در انصاف وی
دلته شک وی هر طرف ته په نظر
ښکاره نه وی حقیقت دلته په در
نه ترجیح په کښي ممکن وی نه تطبیق
گرانه! دلته کښي دوستی ده در فیق
ورتنه وائی مضطرب د دې جهان

دغه پيژني دنيا کني عالمان مَقْلُوب

کة تقدیم راشی په متن او سند کني
تل مقلوب سره ياديري په خپل حد کني
يا په هيره د راوی نه خة بدل شی
په مقلوب سره به ياد په هر محل شی
مُصَحَّف

تلفظ سره غلط چي په جهان شی
مصحف به ترينه جوړ په هر مکان شی
دا غلطی به د ساکن يا د حرکت وی
ورسره چي بدل شوی حقیقت وی
نور باقی په خپل صورت به په جهان وی
مصحف به ترينه جوړ په هر مکان وی
مُدْرَج

کة راوی چرته د خان نه خة بیان کړی
جوړ حدیث به ترې مدرج د دي جهان کړی
د خبر واحد خلورم تقسیم

ووه قسمونه د خبردی هغه وخت
چي راوی نه د جهان پاتے شی تخت
ذکر نه شی چي راوی په خپل مقام

تذکرہ چہی دسند نہ شی تمام
 دا قسمونہ لاندینی ترینہ جورپری
 ناخبرہ سرے ہر خائے کنبی کرپری
 متصل پسے مُسند دے بیامُرسَل
 منقطع، معلق شتہ دے ہم معضل
 مُدلس ورپسے ووم دے پہ کتاب کنبی
 دا قسمونہ د خبردی پہ دی باب کنبی
 مُتَّصل

کہ راغلی دسند پورہ راویان وی
 مُتَّصل سرہ بہ یاد پہ تول جہان وی
 مسند

کہ سند وی رسید لے پاک رسول ﷺ تہ
 دا مُسند دے خیال کوہ سند مقبول تہ
 منقطع

چہی سند کنبی انقطاع راشی دنیا کنبی
 منقطع سرہ یاد پری پہ وینا کنبی
 مُعَلَّق

پہ شور و کنبی راوی یا راویان نہ وی
 معلق کہ نوم ئی نہ وی نو بہ خہ وی

★★★★★★

مُعْضَل

کٔ د مینغ نہ یو راوی پہ جہان نٔ وی
معضل دے دغہ شان کٔ راویان نٔ وی

مُرْسَل

پہ آخر چي د خیر راوی نٔ بیکاری
دے مُرسل کٔ پہ نظر راوی نٔ بیکاری

مُدَلْس

هر کله چي راوی پٔ نوم د اُستاد کٔری
مُدلس دے چي خوک دلتہ د افساد کٔری

د خبر واحد پنخم تقسیم

د صیغہ و پہ اعتبار سرہ خبر
دوہ قسمونو کٔبی بندیری پہ هر در
پہ دنیا کٔبی یو یادیری مُعْنَعُنْ
مسلسل سرہ بل یاد دے پہ بدن
پہ حدیث کٔبی چي عُنْ عُنْ د دې جہان وی
مُعْنَعُنْ سرہ بہ یاد پہ هر مکان وی
چي صیغے وی دادا پہ کٔبی یوشان
مُسلسل ورتہ تہول وائی عالمان
یا حالات وی در او یان و پہ یورنگ
یا صفات کٔ لری یوشان خنگ پہ خنگ

ورتته وائى مسلسل هر يو بشر
 كله راشى په دنيا چي دا خبر
 د حديثو د كتابونو اولني تقسيم

احاديث د محمد ﷺ په ترتيب دى
 حافظان دا احاديثو خوش نصيب دى
 مسئلے چي احاديث کښي په ترتيب وى
 نهه قسمه به هر چاته په نصيب وى
 کتابونو نه چي د علم د چينو دى
 نهه قسمه په ترتيب د مسئلو دى
 که ترتيب د مسئلو ياد تدوين دے
 نهه قسمه کښي تقسيم دلته حسين دے
 يو (1) جامع دے بل (2) سنن سره (3) مسند دے
 د (4) معجم سره ملگر دے (5) جزء (6) مفرد دے
 (7) مستدرک او (8) مستخرج سره (9) غريب شته
 کتابونه د حديث په دي ترتيب شته
 جامع

(1) چي تفسير او عقائد سره احکام شى
 مناقب، سير، فتن په کښي تمام شى
 علامات او د قيامت چي تذکره وى
 ورسره هر يو اوچته مسئله وى

پہ جامع سرہ یادیری دا کتاب
لکہ نمر پہ شان خلیری دا کتاب
علامات د بخاری دی پہ کتاب کنبی
ترمذی دے لوئے کتاب پہ دغی باب کنبی

سنن

پہ کتاب کنبی چہ وی جمع تہول احکام
پہ ترتیب سرہ د فقہے وی تمام
نوم سنن سرہ یادیری کور پہ کور
نسائی مثال لری پہ ہریولور
بل مثال ئی د سنن ابو داؤد دے
مونر سرہ ابن ماجہ کتاب موجود دے

مسند

چہ ترتیب د مرتبے وی بنائستہ کرے
کلك نیولے پہ دنیاوی دة دا پرے
تَقْدُومِ يَاتَا خَرِبَهُ د اسلام وی
بنہ ترتیب سرہ د ہر چا خپل مقام وی
یاد الیک وی د حرفونو پہ ترتیب
ہر لیکوال دا حدیث دے خوش نصیب
ورتہ وائی کتابونو کنبی مسند
کتابونو کنبی مشہور دے دا احمد

بل کتاب د دارمی پہ لوئے مقام دے
 هریو حرف ئی رهنما د خاص او عام دے

معجم

پہ ترتیب د اُستادانو احادیث
 نقل کری عالمانو احادیث
 داسی لیک شتہ پہ عرب او پہ عجم کنبی
 پہ معجم سره یادی پری پہ عالم کنبی
 طبرانی لیکلے مونر لره معجم دے
 هریو حرف ئی قیمتی دے محترم دے

جزء

یو موضوع وی یو عنوان چي پہ کتاب کنبی
 احادیث چي کری راجمع پہ دي باب کنبی
 یو عنوان وی دجهان یو مسئلہ وی
 نة وی نة وی ، بس بیان یو مسئلہ وی
 جزء سره دغه کتاب دلته یادی پری
 پہ دي نوم پہ هریو باب دلته یادی پری
 بخاری دوه کتابونہ دی لیکلے
 هر کتاب ددغي باب بنائسته بشکلے
 پہ یو جزء کنبی مسئلے دی دقراءت
 د مولی دغه کتاب دے لوئے نعمت

مفرد

کے راجممع روایات وی دیو ذات
دا مفرد دے د دنیا پہ تبول حالات

غریب

احادیث کہ تبول اخبار متفرد وی
دیو شیخ کہ هر گفتار متفرد وی
پہ نامہ باندي غریب دغه کتاب دے
خوند مزے سره جدا دے لاجواب دے

مستخرج

مستخرج کبھی باقی پاتے هر سند وی
بنہ پوره کامل دنیا کبھی پہ خیل قد وی
یو حدیث چي ذکر کرے بل کتاب وی
یو سند ورسره صرف پہ خیل باب وی
نورئی نة وی سندونه هغه دار کبھی
مستخرج سره وی تبول دغه گفتار کبھی
هر سند دا احادیث و دے بنیاد
لازمی گنر لے دلتہ هر اُستاد
دأبوعوانه شته یو مُسْتَخْرَج
اے زما جانانہ! شته یو مسخرج

★★★★★★★★

مستدرک

مُستدرک کُنبی وی موجود هغه بیان
 چي په شرط د بیل کتاب وی د جهان
 ذکر شوے هر یو پاتے حق خیر
 چي په شرط د بیل کتاب وی معتبر
 دا اخبار به مستدرک کُنبی په جهان وی
 دا گفتار به مستدرک کُنبی عالیشان وی
 د حاکم مستدرک یاد په هر طرف دے
 احادیثو کُنبی بنیاد په هر طرف دے
 د حدیثو د کتابونو دویم تقسیم

په پنځه قسمه کُنبی بند دی ټول اخبار
 د مقبول سره چي غیر شی په یو لار
 اول قسم

جمع شوی چي اخبار په کُنبی صحیح وی
 د ناقل هر یو گفتار په کُنبی صحیح وی
 کتابونه دغه دلته معتبر دی
 عالمان ترینه دنیا کُنبی بنه خبر دی
 لکه څنگه چي صحیح د بخاری دے
 دغه فضل په مونږه در ب یاری دے
 مؤطا د مالک هم صحیح کتاب دے

هر يو تڪي ئي حسين دے لاجواب دے
 لوئے مقام لری صحیح ابن حبان
 د حاکم د صحیح دلتھ دے لوئے شان
 د صحیح ابن خزیمه خپل مقام دے
 نُور صحیح ابن عوانه د ماہنام دے
 د صحیح ابن سکن نه ټول خبر دی
 احادیث ئي نقل کړی معتبر دی

دوئم قسم

په کتاب کښي چي صحیح، ضعیف، حسن وی
 هر ضعیف د حَسَنُ حَائے کښي په بدن وی
 معتبر دغه کتاب په هر مقام دے
 دا دلیل په دې جهان د خاص او عام دے
 یو کتاب دے د سُنن ابن ابوداؤد
 لوئے کرم دے په مونږ فضل د معبود
 ترمذی شته دے کتاب هم معتبر
 نسائی کښي دے هر باب هم معتبر
 دا احمد مسند جُدالری مقام
 معتبر دې کتاب دے هر کلام

دریم قسم

چي صحیح، ضعیف، منکر سره شی جمع

مؤلف پہ دے داجر ساتی طمع
 وریات دی معتبر پہ کنبی صحیح
 قلدردان دے هر خیر پہ کنبی صحیح
 دمنکر نہ لرے لرے ساتھ خان
 کتابونہ شتہ دے ڀیر پہ دے جہان
 یو دابن ماجہ دلتہ کنبی سنن دے
 چہی مکتوب د هر منکر او د حسن دے
 دُسنند عید الرزاق ہم دا صفت دے
 دُسنند ابن جریر دا حقیقت دے
 دغہ طرز دَبَزاردے دُسنند
 بل زیادات پہ دغہ لار دے دا احمد
 در نہ ہیر نشی تفسیر ابن جریر
 دغہ رنگ پہ دغہ شان دے دا تحریر
 یو مسند ہم د سعید ابن منصور دے
 هر صحیح حدیث زمونہ ڀرہ ڀارہ نور دے
 طبرانی لیکلے دے معجم کبیر
 ورسره د طبرانی معجم صغیر
 دُمعجم اوسط نہ خان ساتھ خیر
 پہ سنن دارقطنی ساتھ نظر
 غرائب نومی کتاب شتہ پہ دے باب کنبی

نور تفصیل ورلہ اُوگوره لوئے کتاب کنبی

خلورم قسم

پہ دنیا ضعیف چي خومره دی اخبار
 کتابونو کنبی چي دی پہ دغی دار
 پہ مقبول کنبی به شمیر نه شی پہ جهان
 د ضعیف سره یو خائے چي وی روان
 شته دے شته دے دیر اخبار دلته ضعیف
 کتابونہ شته بیشمار دلته ضعیف
 یو دے مسند الفردوس پہ دغی لار
 یو انسان به ترینه اُونکری انکار
 بل کتاب الضعفاء د عقیلی دے
 یو کتاب هم د خطیب بغدادی دے
 پہ تاریخ بغدادی سره یادی پری
 هر کله چي د تاریخ صفحه لپی پری
 شته تاریخ الخلفاء پہ نوم کتاب
 د ابن عدی کامل دے ددی باب
 یو کتاب شته دنوادر الاصول
 نشته نشته احادیث پہ کنبی مقبول

پنجم قسم

پنجم هغه کتابونہ پہ جهان دی

حدیثونہ چہی موضوع پہ کنبہی عیان دی
 دابن جوزی کتاب دے موضوعات
 پیچندے شی دلتہ کنبہی د موضوع ذات
 د طاہر نہروانی شتہ یو کتاب
 موضوعات کنبہی معتبر دے پہ ہریاب
 د صحاح ستہ بیان

شپر پہ شمیردی کتابونہ د صحاح
 خوشبوداردی تہول گلونہ د صحاح
 بخاری، مسلم سرہ ترمذی بل کرہ
 نسائی، ابوداؤد ورسرہ خیل کرہ
 ورسرہ ابن ماجہ دے بل کتاب
 داشپریم کتاب دے دلتہ پہ دے باب
 وائی بعض چہی مؤطاشپریم کتاب دے
 د مالک دغہ کتاب ڀیر لاجواب دے
 بعض شمیر کرہ دے مسند دارمی
 بنہ صحیح دے معتمد دارمی
 د صحاح ستہ مراتب

بخاری پہ مرتبہ کنبہی دے اول
 مسلم وروستو ورسرہ دے پہ منزل
 دریم سنن ابوداؤد دے بل کتاب

نسائی وریسے بل دے لاجواب
 وریسے دترمذی پنختم نمبر دے
 بیاشپریم ابن ماجہ دے معتبر دے
 داصحاب صحاح ستہ مذاہب
 بخارتی لوئے مجتہد اولوئے امام دے
 دصحیح ئی پہ دنیا کئی لوئے مقام دے
 بخارتی پہ اولیاؤ کئی ولی دے
 حنی وائی پہ مسلک دے شافعی دے
 دمسلم مقام دے پس لہ بخاری نہ
 تپوس اوکرہ پہ دنیا دھر ولی نہ
 حنی وائی شافعی ددہ مسلک دے
 رناده سرہ داز مکہ او فلک دے
 مجتہد ورتہ یر وائی پہ جہان
 دامام مسلم دغہ دے لوئے شان
 حنبلی ابوداؤد دے پہ مذهب کئی
 شافعی ئی یادوی یر پہ عرب کئی
 ترمذی، ابن ماجہ لوئے امامان دی
 دوی پہ لارد شافعی پورہ روان دی
 دامذہب ددغی لویو علماء دے
 ہریو مونر لہ محترم پہ دی دنیا دے

تقسيم د جرح و تعديل

تبول د جرحه دوه قسمونه په دنيادي
 لکه څنگ چي د تعديل سره اداوي
 چي د جرحه او تعديل موجود سبب وي
 دا به جرحه مفسره د مذهب وي
 دا تعديل به مفسر هم د دنياي وي
 چي سبب د عدالت په کښي اداوي
 چي سبب د جرحه نه لري دنيا کښي
 دا به جرحه وي مبهمه په وينا کښي
 چي سبب د عدالت نه شي بيان
 په مبهم تعديل ياديږي په جهان
 د جرح او د تعديل د قبوليت

او د نه قبوليت اسباب

که تعديل وي يا وي جرحه مفسره
 د تعديل سره ده جرحه معتبره
 که وي جرحه په دنيا دلته مبهمه
 نه ده نه ده دغه جرحه محترمه
 ددي جرحه نشته نشته اعتبار
 هر عالم دانا کوي ترينه انکار
 که تعديل چرته مبهم ددي جهان وي

معتبر بہ دتعدیل دغہ بیان وی
 غنی وائی معتبر نہ دے تعدیل
 چہی ترخو ورسره نہ وی تول تفصیل
 دجرحے او تعدیل دقبولیت
 دپارہ شرطونہ

خوک چہی غواری پہ دنیا دلته کبھی جرح
 غواری دلته چہی پہ چا دلته کبھی جرح
 یاد عدل گواہی ورکول غواری
 یاد دہی فکرد پارہ دلته زاری
 ورلہ دلته ضروری دی خہ شرطونہ
 لازمہی دی دہ پارہ دا کارونہ
 یو (1) دجرحے پہ اسبابو بنہ خبروی
 پہ تعدیل کبھی ئی اسبابو تہ نظرووی
 بنہ دعلم وی خاوند دغہ انسان
 ددروغونہ وی لرے پہ جہان
 پرہیزگارہ متقی دغہ بشرووی
 اعتدال سرہ پہ لارہ برابروی
 تعصب نہ لری زرہ کبھی دا انسان
 بنہ سوجہ وی پہ دنیا کبھی مسلمان
 دمقبول جرحے دپارہ دی شرطونہ

لازمی دی هر بشر لسه دا کارونه
 داشرطونه په تعدیل کنی هم لازم دی
 لکه څنگ چي ټول په جرحه کنی قائم دی
 مُتَعَنَتٌ مَحْدَثِیْنُ

ځنی شته متعننت محدثین
 نقل کړی عالمانو صالحین
 یو ابن جوزی په نوم سره یاد کړی
 بل عمرو بن بدر دے بیان کړی
 دغه دوراه مثالونه ساته یاد
 عمارت د مثالونو کړه آباد
 په جرحه کنی ځنی مُتَشَدَّدَةٌ مَحْدَثِیْنُ

چي څوک ووځی کله جرحه کنی د حده
 ورتسه وائی محدث متشده
 لاندې ذکر عالمان متشدد دی
 دوی وتلے په دنیا کنی د خپل حد دی
 نسائی سره یحییٰ بن معین دے
 بل ابو حاتم ددوی سره قرین دے
 د یحییٰ قطان سره ابن قطان دے
 په دې ډله کنی شامل ابن حبان دے
 د ابو څو دی مثالونه په دې باب کنی

نور لیدے شی مثالونہ غت کتاب کنبی

پہ جرح کنبی خنی متعصبہ محدثین

بعضی شتہ متعصب مُحدثین

چی دوی دی پہ تعصب بانڈی مئین

دار قُطنی دے محدث ددغی دار

بل خطیب بغدادی دے پہ دی لار

شتہ دے ڀیر پہ دغی باب کنبی مثالونہ

ورلہ گورہ نور کتاب کنبی مثالونہ

پہ جرح کنبی د تعارض صورتونہ

تول خلور (4) صورتہ شتہ دے پہ جہان

چی تعدیل او جرحہ جور شی دشمنان

(1) مُبہم جرحہ او تعدیل چی شی مُبہم

پہ دی وخت کنبی معتبر دے تعدیل سم

(2) کة تعدیل وی مفسر، جرحہ مبہمہ

اعتبار د جرحہ نشتہ، دہ تور تمہ

(3) کة وی جرحہ مفسر، مبہم تعدیل

معتبرہ دہ دا جرحہ د تفصیل

(4) کة تعدیل سرہ شی جرحہ مُفسرہ

پہ دی خائے کنبی شمیر کرہ جرحہ معتبرہ

★★★★★★

خاتمه

لازمی دال لہ نوم دے انتھا کنبی
لکہ خنگ چي دے لازم پہ ابتدا کنبی
دال لہ ددغی نوم پہ برکت
هر طرف تہ دے بشور شوے ہدایت
هریو کور کنبی رنا گانے د اسلام دی
رنا گانے هر طرف تہ گام پہ گام دی
دا کتاب شولو تمام پہ بنہ صورت
پوره شولو کلام پہ بنہ صورت
پہ آخر کنبی پہ نبی ﷺ باندي درود
چي محبوب دے پہ جہان کنبی دود
ورسره زہ سلام وایم پہ نبی ﷺ
مقتداد دے ددنیاد هرولی
پہ اصحابو د نبی ﷺ دی وی سلام
دا سلام دے سحر سرہ ماہنام
ورسره دے سلام ونہ وی پہ ال
رب ورکړے لوئے مقام حُسن وجمال
کرہ قبول دغہ عمل مي د جہان
لاس نیولے احمد غواری د مردان

تمت بحمد الله تعالى ويتوفيقه رونا تليل منا لك انت السميع العليم وتب علينا انك انت
التواب الرحيم وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وآله واصحابه واهل بيته اجمعين

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**